

ÖZET

HATAY AĞZINDA ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİNİN İZLERİ

Jale ÖZTÜRK¹

Anadolu ağızları binlerce yıllık geçmişi olan Türkçenin kaybolmaya yüz tutan hazinelerini saklayan zengin bir kaynaktır. Ancak bu kaynak sadece eskileri saklamakla kalmaz sürekli de Türk'ün duygu ve düşünceleri, değişik durum ve davranışları ayrıntılı bir biçimde dile getirme eğilimi ile çağlar boyu Türkçenin bütün anlatım yollarından, türetme kurallarından yeterince yararlanarak oluşturduğu zengin söz varlığı ile sürekli beslenir. Bunun sonucunda bugün Anadolu ağızlarımız ölçünlü dile oranla birkaç kat daha geniş bir sözcüğe ve ölçünlü dilde olmayan morfolojik özelliklere sahip olmuştur. Bu sebeple birçok alanda olduğu gibi bu alanda da karşılaştırmalı çalışmalar çok değerli sonuçlar ortaya koyacaktır. Bu düşünce ile bu bildiri de Anadolu ağızları içerisinde çok önemli bir yeri olduğuna inandığımız Hatay Ağızında Çağdaş Türk Lehçelerinin izleri gösterilmeye çalışılacaktır. Hatay'da ana dili Türkçe olan unsurlarla ana dili Arapça olan insanlar uzun yıllardan beri birlikte yaşadığı için insanlarda müthiş bir kendi kültürünü koruma içgüdüğü gelişmiştir. Özellikle de kültürün en önemli unsuru olan dilde bu çok daha belirgin olarak görülmekte ve insanlar ağız özelliklerini korumak için özel bir çaba göstermektedirler. Bu bildiri de Hatay Ağızı üzerine yapılmış çeşitli araştırmalarla ve Çağdaş Türk Lehçeleri üzerine yapılmış araştırmalar karşılaştırılmıştır. Hatay Ağızı ile Çağdaş Türk Lehçelerindeki ses, şekil ve söz varlığı açısından ortak noktalar tespit edilmiştir. Özellikle Hatay Ağızı ile Azeri Türkçesi arasında ses, şekil ve söz varlığı açısından benzerlikler belirgin olarak görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Hatay Ağızı, Çağdaş Türk Lehçeleri, ses bilgisi, şekil bilgisi, söz varlığı

THE TRACES OF THE CONTEMPORARY TURKISH DIALECTS IN HATAY DIALECT

Abstract

With a history of thousands of years of Anatolian dialects of Turkish stores a rich source of vanishing treasures. However, this source does not just keep the old ones thoughts and feelings constantly Turk, status and behavior of different ages with a tendency to express a detailed explanation of the ways all Turkish, derivation rules created by taking advantage of enough is fed continuously with a rich vocabulary. As a result, today several times larger than said standart Anatolian Dialects vocabulary and standart language has morphological characteristics. For this reason, as well as in many areas of comparative studies in this area place in Anatolian dialects of Modern Turkish Dialects Hatay traces of your Dialects will be shown. Hatay, which is the main language is Turkish elements, the main language is Arabic for people who have lived together for many years humans have developed a great instinct to protect their culture. In particular, the most important element of culture is seen as a much more pronounced in the language that a special effort to protect people and show the properties of the Dialects. Various studies have been made on this paper, Hatay Dialects and Contemporary Turkish Dialects built on research compared. Hatay Dialects with a contemporary

¹ Doç.Dr., Mustafa Kemal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, ozturkj@gmail.com

Turkish dialects sound, shape, and for the presence of these common points have been identified. With the sound of the Dialects, particularly in Hatay Azeri Turkish, shape, and there was a significant similarities in terms of the existence of.

Key Words :Hatay Dialects, Contemporary Turkish Dialects, phonology, morphology, lexicology

1.Giriş

Orta Türkçenin başlarında Türkçe yalnız bir yazı diline sahipken dönemin sonunda üç ayrı yazı dili ortaya çıkmıştır. Doğu Türkçesi (Çağatayca), Batı Türkçesi (Oğuzca), Kuzey Türkçesi (Kıpçakça). Çin'in yayılcılık siyasetine bir de Rus yayılcılığı eklenince Orta Asya'da Türklerinin siyasi birliği bozulmuştur. Bunun sonucunda günümüzde Türkçe yaklaşık 24 lehçeye ayrılmıştır. Bu lehçeler zamanla birbirinden ses, şekil ve söz varlığı olarak giderek farklılaşmışlardır. Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla Türk toplulukları arasındaki iletişim artmış ve bunun sonucunda Türk lehçeleri arasında yapılan karşılaştırmalı çalışmalar ne kadar başkalaşsalar aynı kökten gelen bu lehçelerin yine özlerini bir şekilde sakladıklarını göstermektedir. Özellikle ağızlar üzerine yapılan araştırmalar TT dışı lehçelerle Anadolu ağızları arasında ses, şekil ve söz varlığı arasındaki benzerlikleri ortaya çıkarmıştır. Ö. Asım Aksoy'un Gaziantep Ağzı, kapalı e sesini; Korkmaz'ın Batı Anadolu ağızları üzerine yaptığı araştırmalar asli ünlü uzunluklarının Anadolu ağızlarındaki varlığını ortaya koymuştur. Caferoğlu'nun araştırmaları da ağızların ne kadar önemli olduğunu göstermeleri açısından oldukça önemlidir. Bu düşüncelerle bu bildiride Hatay Ağzı ile ÇTL arasındaki ortak noktalara dikkat çekilecektir.

2.Hatay Ağzı ile Çağdaş Türk Lehçeleri Arasındaki Ortak Noktalar

2.1.Ses Bilgisi:

2.1.1. Sesler:

2. 1.1.1. Ünlüler

2. 1.1.1.1. HA ve ÇTL'deki ortak ünlüler:

Türkiye Türkçesinde görülen ünlülerden farklı olarak HA'da görülen ünlülerden ÇTL'de görülen ünlüler:

9: a- ile e arasında HA'da Antakya ve civarında Arapça, Farsça alıntı kelimelerde elifle yazılmayan kısa düz- geniş ünlülerin bu ünlüyle karşılandığı görülmektedir: vətən, həste həyvan Ayrıca Kırıkhan bölgesinde de -ğ- sesi yanındaki -e- sesinin kalınlaşması ile bu ünlünün çıktığı görülmektedir: inƏğ, değil > değel > değəl

Azeri Türkçesinde de bu ünlü Arapça, Farsça alıntı kelimelerde elifle yazılmayan kısa düz- geniş ünlüleri karşılamaktadır: gəlb, gəder,vətən, həste, həyvan

é: Türkiye Türkçesinde ölçünlü dilde görülmeyip ÇTL'de ve Anadolu ağızlarında görülen bu ünlünün bulunduğu kelimeler genellikle Azeri Türkçesiyle örtüşmektedir: gət-, gèy-, çèynem, èndirmek, èniş gibi.

2.1.1.2. Ünsüzler:

2.1.1.2.1. HA ile ÇTL arasındaki ortak ünsüzler

Türkiye Türkçesinde görülen ünsüzlerden farklı olarak HA'da görülen ünsüzlerden ÇTL'de görülen ünsüzler :ŋ ve ħ ünsüzüdür.

ŋ: HA'da hemen her bölgede Türkçe kelime ve eklerde görülmektedir: deŋiz, beŋe(bana), seŋe (sana), soŋ, beŋiz; seniŋ, geliŋ, eviŋiz gibi. Türkmencede, Uygurcada, Tatar Türkçesinde, Kazakçada, Kırgızcada yazıda gösterilen bu ünsüz Özbekçede ses olarak bulunmakta ancak alfabe bu ses için özel bir harf bulunmamaktadır. Azeri Türkçesinde ise ölçünlü dilde bu ünsüz görülmemektedir

(Buran, 2010).

2.1.2. Ses Değişimleri: Bu bölümde Türkçede genel olarak görülen dolayısı ile Hatay Ağzında ve ÇTL’de de görülen ses değişmelerinden çok, dikkati çekenlerden örnekler verilecektir.

2.1.2.1.Ünlülerde oluşan ses değişimleri:

2.1.2.1.1. Ünlü uyumları etkisi ile oluşan ses değişimleri:

2.1.2.1.1.1.Kalınlık- incelik uyumu :

Türkiye Türkçesinde kalınlık-incelik uyumu dışında kalan alıntı kelimelerin, Türkçe kökenli uyumsuz kelimelerin ve uyumsuz eklerin Hatay Ağzı ve Çağdaş Türk Lehçelerindeki durumunu aşağıdaki tabloda görebiliriz.

Tablo 1: HA ve ÇTL’de Kalınlık-İncelik Uyumu

	HA	Az.	Trkm.	Ttr.	Kzk.	Krg.	Özb.	Uyg.
Alıntı kelime lerde	Genellikle uydurulur. <i>Bahça marag</i>	Gene llikle uyduru lur. <i>Bağca marağ</i>	Yabancı kelimelerin bir kısmı uyuma girmez. <i>bağça</i>	Uyum pek sağlam değildir.	Uyum pek sağlam değil dir.	Yabancı kelimelerin bir kısmı uyuma girmez.	Uyum pek sağ lam değil dir Bakça*	Uyum pek sağlam değil dir
TT’deki Türkçe köken li uyum suz kelimeler	Alma, gardaş, İnanmak ,hangı	Alma gardaş, inan mak, hankı	alma, gardaş, inanmak	Kardeş, inanu	Alma Karın daş, nanuv	Alma Karındaş ,inanu	Alma, inan mak	Alma, inan mak*
TT’de Türkçe kökenli uyumsuz Ekler(+ki,-ken -yor vb)	-yor ve +gil eki hariç hepsi uyumlu dur. <i>Onlarinki, Vururkan, zamanlayın</i>	+gil eki dışında hepsi uyumlu lu. <i>halam gil, baştankı</i>	Hepsi uyumlu. <i>Şonunki, baryarka(varyorken)</i>	<i>tarafındaki</i>	Uyumlu	Uyumlu	Uyum pek sağ lam değil dir	Uyum pek sağ lam değil dir

HA ve ÇTL’deki kalınlık- incelik uyumu etkisi ile değişim gösteren örnekler:

Kalın ünlü etkisi ile gerileyici benzeşme ile ünlü kalınlaşması:

helva (a.) > halva (e-a > a-a) –HA, Az. (ATS), Trkm.,Uyg; halba – Krg.

merak > marak –HA . marag – Az. (ATS) (e - a > a - a)

Kalın ünlü etkisiyle ilerleyici ünlü kalınlaşması:

aşhane (t.f.) aşhana (a-a-e > a-a-a) - HA, Az. (ATS), Trkm.

afet > afat (a-e > a-a) - HA ve Az. (ATS)

cahil (a.) > cahıl (a-i > a-ı) –HA, Az. (ATS)

İnce ünlü etkisi ile gerileyici ünlü incilmesi:

hayli > heyli –HA, Az. (ATS) (a - i > e - i)

haydi > heydi – HA, Az. (ATS) (a - i > e - i)

İnce ünlü etkisi ile ilerleyici ünlü incilmesi

muhit > mühit (u - i > ü - i) HA – Az. (ATS)

2.1.2.1.1.2. Düzlük-yuvarlaklık uyumu

HA'da ve ÇTL'den Azeri Türkçesi ile bazı benzerlikler dikkati çekmektedir:
çamur TT , çamır HA, Az. (ATS)

2.1.2.1.1.3. Ünlü incilmesi:

2.1.2.1.1.3.1. İnceltici ünsüzler etkisi ile ünlü incilmesi:

TT şart > şert HA ,Az. (ATS), Trkm., Özb., Uyg.

2.1.2.1.1.3.2. Sebebi bilinmeyen ünlü incelmeleri:

Hatay Ağzı ve Azeri Türkçesinde aynı alıntı kelimelerde bu ses değişimi dikkati çekmektedir.

TT hatır (a.) > hatır HA, Az. (ATS)

TT hırs(a.) > hirs HA, Az. (ATS)

2.1.2.1.1.3. Ünlü Düşmesi:

2.1.2.1.1.3.1. Ön sesteki ünlü düşmesi:

TT'deki *uyku* kelimesinin tarihi gelişimi *udukı > uyıku > uyku* şeklindedir. Kelimede orta hece ünlüsü (-u-) düşmüştür. Ölçünlü dilde orta hece ünlüsü düşerken Antakya ve köylerinde kelime *yuku* şeklindedir. Ön sesteki - u- ünlüsünün düştüğü görülmektedir.: *yuku*. Az. (ATS) T.'de *yuhı* , Başkurt T. *yoko*, Tatar T.'de *yokı* olarak benzer bir durum görülmektedir. (KTLS)

2.1.2.1.1.4. Ünlü yuvarlaklaşması:

Bu ses olayı daha çok dudak ünsüzü etkisi ile meydana gelmektedir ve HA ve Az. (ATS)de örneklerine sıkça rastlanmaktadır:

e > ö

sevk (a.) > sövk HA; sövg Az. (ATS)

devr (a.) dövr HA; . dövr Az

devlet (a.) > dövlet HA; dövlet Az. (ATS)

siva TT .; suvag HA, Az, Trkm.; suvak Özb., Uyg.

Şevket > Şövket HA, Az. (ATS)

zevk > zövk HA, Az. (ATS)

2.1.2.1.1.5. Ünlü genişlemesi:

HA'da yoğun olarak görülen bir ses olayı Azeri Türkçesinde de görülmektedir.

ü > ö

hükm (a.) > TT hüküm > höküm HA, Az. (ATS)

TT hükümet > hökümet HA, Az. (ATS)

TT hürmet > hörmet HA, Az. (ATS)

mühr (a.) TT mühür > möhür HA, Az. (ATS)

muhtac (a.) > muhtaç TT > möhtac HA, Az. (ATS)

zehir> zeher HA, Az. (ATS)

2.1.2.1.1.6. Ünlü daralması:

HA'da Türkçe kökenli *boynuz* kelimesinde –o- ünlüsü daralarak –u- ünlüsüne dönüşür. Kelimedeki ünlü daralması AZ. Trkm., KAZ. , Kırg., Özb. Ve Uyg. 'da da görülmektedir:

TT boynuz > HA buynuz, Az. (ATS) buynuz, buynuz Trkm., KAZ. (ATS) Müyüz, Kırg. Müyüz, Öz. Mügüz, Uyg. münüz. Kelime sadece Tatar(mögiz)ve Başkurt (mögöz) lehçelerinde geniş ünlüdür. TT horoz (f. oros) > horuz HA, Az. (ATS, TLS)

2.1.2.2. Ünsüzlerde meydana gelen değişimler:

2.1.2.2. 1. Ünsüz değişimleri:

2.1.2.2. 1.1. Ön seste meydana gelen değişimler:

b- > p-

Ön seste ötümlü b- ünsüzün ötümsüzleşerek p- ünsüzüne dönüşmesi ölçünlü dilde piş-, pınar, pek, pire, pusu gibi bazı kelimelerde görülen bir ses olayıdır. Ancak Hatay Ağzında bu ses olayı ölçünlü dille paralellik göstermez. Ölçünlü dilde b-'yi koruyan bazı kelimelerin Hataya Ağzında b- > p- değişimi geçirdikleri görülmektedir. HA'da b- > p- değişimi geçiren kelimelerin ÇTL'deki durumu aşağıdaki tabloda görülmektedir:

Tablo 2: HA ve ÇTL'de ön ses b- > p- değişimi geçiren kelimeler

TT Ölç.	HA	Az. (ATS)	Trkm	Özb.	Uyg.	KAZ. (ATS)	Kırg.	Bşk.	Ttr.
boz-	poz-	poz-	-	-	-	-	-	-	-
balta	palta	-	palta	-	palta	-	-	-	-
bıçak	pıçak	-	pıçak	piçak	piçak	pışah	-	-	pıçak
baklava	paklavi	-							
bakla	pakla	paḥla							
baça	paca	-	-	-	-	-	-	-	-
böl-	pöl-	-	-	-	-	-	-	-	-
baklava	paklavi	paḥlava							

Tablo 2'de görüldüğü gibi Az'de *boz-*, *bakla* ve *baklava* kelimeleri *poz-*, *paḥla* /*pakla* ve *paklavi/paklava* ile benzerlik gösterirken; ölçünlü dilde ön seste b-'li olan *bıçak* kelimesi Hatay Ağzında olduğu gibi Trkm., Özb.,Uyg., KAZ. ve Ttr.'de de ön seste b- > p- değişimi geçirmiştir. Ayrıca b- > p- değişiminin sistemli olduğu Şorcada da bu kelimeler p-'lidir, ancak farklı bir durum olduğu için değerlendirilmemiştir (ATS, TLS)

TT Ölç.'de ön ses b- > p- geçirmiş olduğu halde HA'da b-'yi koruyan kelimelerin ÇTL'deki durumu:

Tablo 3: Ön ses b-'nin korunduğu kelimeler:

HA	Az. (ATS)	Trkm.	KAZ. (ATS)-	Ttr	Bşk.-	Özb.	Uyg.
biş-	biş-	biş-	biş-	biş-	biş-	piş-	piş-
bekmez	bekmez	-	-	-	-	-	-

barnak	barmag-	barmak	barmak	barmak	barmak	barmak	barmak
--------	---------	--------	--------	--------	--------	--------	--------

Tabloda da görüldüğü gibi *barmak* kelimesi HA'da olduğu gibi bütün lehçelerde b-'yi korumaktadır. *biş-* kelimesi ise Uyg. ve Özb. hariç ön ses b-'yi korumaktadır. *bekmez* kelimesine taranan kaynaklarda yalnız Az. (ATS, TLS)'de rastlanmıştır.*

t- > d-(ötümlüleşme)

Ölçünlü dilde ön ses t-'yi koruyan bazı kelimelerin Hatay Ağzında t- > d- değişimi geçirdiği görülmektedir. Azeri Türkçesinde de hemen aynı kelimeler t- > d- değişimi geçirmiştir:

dad HA, Az. (ATS)

daşmak HA, Az. (ATS)

daş HA, Az. (ATS)

dartmak HA, Az. (ATS)

duz HA, Az. (ATS)

ķ- > ğ- (ötümlüleşme)

Azeri Türkçesinde ve Türkmen Türkçesinde sistemli bir şekilde meydana gelen ķ- > ğ- değişimi Türkiye Türkçesinde ölçünlü dilde görülmemekle birlikte Anadolu'da bir çok ağızda görülen bir ses olayıdır. Hatay Ağzında bu durum tamamen sistemli bir şekilde değildir, ön sesteki ķ- > ğ- olabildiği gibi (ğız, ğadın, ğandır-); yarı ötümlü ķ/ğ arası bir sese dönüştüğü örnekler (Kız-, Kır-) yanında ķ- ünsüzünü tam anlamıyla koruyan örnekler (kılinc, kırk, kaşık) de görülmektedir.

İç seste ünsüz değişimi:

-b-> -m- (Akıcılaşma)

Azeri Türkçesinde ve Türkmen Türkçesinde *gibi* edatı *kimin/ kimi* şeklindedir. Hatay ağzında özellikle Antakya ve köylerinde *gibi* edatı *kimi ve kimin* şeklinde kullanılmaktadır.

kip+i > kibi > kibi gibi > kibin > kimin > kimi / kimin

ğ > y değişimi

Bu ses değişiminin örneklerine Azeri Türkçesinde oldukça sık rastlanmaktadır. Hatay Ağzında da Azeri Türkçesi kadar olmamakla birlikte belirgin bir ses değişimi olarak görülmektedir:

söğmek > *söymek* HA- Az. (ATS)

döğmek > *döymek* HA- Az. (ATS)

ciğer > *ciyer* HA- Az. (ATS)

η > ng

yeηi > yengi HA, Az. (ATS), Özb.(TLS)

η > y değişmesi

ET *köηlek*; > TT gömlek

köynek HA, Uyg., Trkm.; *köylek* Özb., Kaz. (TLS)

. -r > -l değişimi

sarar- > saral- HA, Az. (ATS)

2.1.2.2. 2. Ünsüz türemesi:

2.1.2.2. 2. 1.Ön seste ünsüz türemesi

h- türemesi:

ayva > hayva HA; heyva Az. (ATS)

y- türemesi:

irak > yırak HA ; Başkurt, Tatar: yırak; Uygur,Özbek,:yırak

2.1.2.2. 2. 2.İç seste ünsüz türemesi:

bilezik kelimesi HA'da –n- ünsüz türemesi ile kullanılmaktadır, bu kelimedede tam eş değer değil ama yalancı eş değer olarak Azeri Türkçesinde –r- ünsüzü türemiştir.

bilezik > bilenzik HA , bilerzik Az. (ATS)

2.1.2.2. 2. 3.Ünsüz göçüşmesi:

Bu ses değişiminin örneklerine Azeri Türkçesinde oldukça sık rastlanmaktadır. Hatay Ağzında da Azeri Türkçesi kadar olmamakla birlikte belirgin bir ses olayı olarak görülmektedir:

ileri > İreli HA, Az. (ATS)

avrat > arvat HA, Az. (ATS)

çılplak > cılpak HA, çılplak Az. (ATS)

göstermek * > görsetmek HA; kürhetüv Bşk.; körsetüv Kaz. (ATS), .körsetü Krg., körsetmek Özb., körsetü Ttr., görkezü Trkm., körsetmek Uyg. (TLS).. Ünsüz göçüşmesinin en sık görüldüğü lehçelerden biri olan Az'de bu kelimenin *göstermek* şeklinde olması da ilginç bir durumdur.

Bu kelimedede görset- / körset- fiilinin göster- fiilinin göçüşmeli şekli olup olmadığı konusunda farklı görüşler vardır. Günşen bu iki kelimenin ayrı kelimeler olduğunu öne sürmüştür (2006;35-46).

2.1.2.2. 2. 4.Ünsüz düşmesi :

İç seste:

-f- düşmesi

çift (f.) > çift > çüt HA, Az. (ATS)

cüt, cütçü HA- Az. (ATS)

-y- düşmesi

keyf > kef HA, Az. (ATS)

Son seste:

-y düşmesi

buğday > buğda HA, Az. (ATS)

2.1.2.2. 2. 5.Ünsüz ikizleşmesi

yedi > yeddi HA, Az. (ATS); yetti Özb.,Uyg.

sekiz > sekkiz > sekgiz (HA), sekkiz Az. (ATS); sekkiz Özb.,

dokuz > dokkuz > dokguz HA; dogguz Az. (ATS); tokkız, Özb,Uyg.

TT eşek > eşşek HA, Az. (ATS)

2.1.3.Eskicil özellikleri saklayan kelimeler:

totag > dodag

dodag HA, Trkm., Az. (ATS)

Kelimeyi Gülensoy, Deorfer tanıklığı ile < * totak (TMEN 952) şeklinde vermiştir. Kelimenin < ? tut- -ak veya tut-gak şeklinden gelmiş olacağı ihtimali üzerinde durmuştur. Kelimenin bazı lehçelerdeki şekilleri şöyledir: toodak (Kumuk T.), doodak (Trkm.), dodag (Az. (ATS)), totak (Y Uyg.), tota, tuta (Çuv.), tutah (Sal.) biçimleriyle görülmektedir (Gülensoy,2007)

koşşı

TT komşu < ET koşşı

komşu kelimesi HA'da koşşı şeklindedir. Az. (ATS)'de gonşu, Kazak ve Kırgız lehçelerinde koşsu, Türkmen Türkçesinde gonşşı, Özbek Türkçesinde koşni şeklindedir (TLS)

közel >gözel

TT'de ölçünlü dilde 'güzel' olan kelime HA, Az. (ATS), Trkm, Uyg., Özb.'de güzel; Krg.'da gözöl şeklindedir (TLS)

yokaru > TT yukarı

Bu kelime HA'da *yokarı* şeklindedir, kelime Türkmencede de yokarı şeklinde geniş ünlüsünü korumaktadır (Buran, 2010)

ğəlebelik

Kelime Arapça galebe ve Türkçe +Ilk/ +IUk ekinini birleşimi ile ğəlebelik > galabalık > kalabalık değişimlerini geçirerek TT ölçünlü dilde kullanılmaktadır. Az. (ATS)'de ve HA'da ise kelimenin eskicil şekli yaşamaktadır.

2.2.Şekil Bilgisi:

2.2.1.Ekler

2.2.1.1.Yapım ekleri

2.2.1.1. İsimden isim yapım ekleri:

+gil

TT ölçünlü dilde yerini + lAr çokluk ekinin aldığı bu ek, bir çok Anadolu ağzında ve Hatay Ağzında işlek olarak kullanılmaktadır. Ek Azeri Türkçesinde de kullanılmaktadır:

ğaynanasıgil HA , halamgil Az. (ATS)

+rak

Hatay ağzında özellikle Kırıkhan bölgesinde görülen bu ek Trkm., Özb.,Ttr., KAz. (ATS)'da aynı işlevle kullanılmaktadır:

ufağrak HA,

açıgrak (daha açık), *köp+rak* (daha çok) Trkm..

Özbekçe'de aynı işlevle *yamanrak*(daha kötü) kullanılmaktadır.

Tatar T. sülpen-rek (yavaşça), salkın+rak (daha soğuk).

Kazakça kögirek (daha mavi),jaqsırak (daha güzel) (Buran, 2010)

2.2.1.1.2. İsimden fiil yapım ekleri:

+sIn- / +sUn-

Hatay Ağzında “*doksınurlar*” kelimesinde tespit edilen bu ek Uyg.’da aynı işlevle kullanılmaktadır. balasin- (çocuk saymak), başga-sin-(yabancı saymak), öz-sin- (benimsemek) Kazakça –sin *az+sın-* (*az umsamak*), *jürek+sin-* (çekinmek) (Burhan; 2010).

2.2.1.1.3.Fiilimsi ekleri:

-İşIn / -UşUn Zarf-fiil Eki: Hatay Ağzı ile ilgili yapılan derlemelerde Antakya (Karlısu, Kisecik vb.), Samandağ, Kırıkhan, Hassa, Erzin’de tespit edilen bu zarf-fiil ekinin(Öztürk, 2009) Sibiryatatar Türkçesinde Tobol ve Saz ağızlarında kullanımı yaygın olan bir ek olduğunu belirten Alkaya; Tatar, Türk Tobol-Đrtis ağızları içinde de bilhassa Tobol ve Saz yöresi ağızlarında kullanıldığını, ekin bugün özellikle TürkiyeTürkçesinin Orta Anadolu, Ege ve Akdeniz bölgesi ağızlarıyla Türkmen Türkçesinde, Sibiryatatar Türkçesindeki işleviyle kullanılmakta olduğunu belirtmiştir. Sibiryatatar Türkçesinden örnekler:

Qaytısın päs te kürgen ayunu. (KST, 60) “Dönerken biz de ayıyı gördük”.

Kitäsân töisersäs, tenâgâske sawlıq kârse. (KST, 60) “Allah sağlık verirse, gittiğinizde girersiniz”.

apnı äske barısın pirem tip atap quytı. (NFG, 181) “O, kitabı ise giderken vereyim diye söyledi”.

Monta kiläsân magasintan patinka aldım. (NFG, 181) “Buraya gelirken mağazadan ayakkabı aldım”.

Yulta kiläsân pã öyge xat yasat. (NFG, 181) “Yolda gelirken bu eve mektup yazıyor”.

Yemgetümge parısın Mexlâge kârârsân. (NFG, 181) “Yemgetüm’e giderken Mehli’ye uğrarsın”.

Päs qaytısın kepleşfutrat it. (NFG, 181) “Biz döndüğümüzde konuşuyordu”.

-IsIn ekinin seyrek olarak bulunma hâl ekiyle genişlemiş -IsIntA biçimi de görülmektedir:

Annan çığıp qaytınta astığan kürtâk. (KST, 60)

“Ordan çıkıp dönerken ahududu çileği gördük”;

Bağaytan qay (Alkaya,2012)

2.2.1.2.Çekim ekleri

Yönelme hâli üzerine gelen +ca ekinin Hatay ağzı ve ÇTL’deki durumu:+AÇA

Bu birleşik ek **sınırlama** işlevinde zarflar yapmaktadır. *köfTeden TuuT, sac kömbesineçe her yemeağı èyi yaparım {.H-GU/1-4, Öztük, 2009}*

Sınırlama işlevli +aç ekinin tarihi ve çağdaş lehçelerdeki kullanımları ile ağızlardaki kullanımlarına bakınca ek hakkında daha çok fikir sahibi olabileceğiz:

Hatay Ağzından Örnekler:

yassaqtı taa nikah olanaça. Alt. – Karsu/ 1-2

köfTeden TuuT, sac kömbesineçe § her yemeağı èyi yaparım.H-GU/1-4

bizim günümüzde okul Satan yoqturdu, esas beşeçē oquduq biz. Y-ŞŞ/1-22

esgiden sabahaça davul çalardıq. D-R/1-24

işe gèderdim geleneçe akardı südüüm, döşüm de sırtım da batarıdı. E-Mrk./ 1-13

ağbimi *beşeçē* okuttular.K-ÇS/1-1 (Öztürk;2010)

Kırgızcada

Kırgızcadaki örnekleri , Levent Doyuran'ın Kırgız Türkçesinde Zaman Zarflarının Etimolojik İncelemesi adlı makalesinde görebiliyoruz:

aligeçe < *ali (hâlâ)* +*ge+çe* “ *henüz, şimdiye kadar*” “ *Alige/ aligeçe cok..*” (*KS,28*)

emdiçe/ emdiçeçe < *emdi+ge emdi+ge+çe* “ *henüz, hâlâ, şimdiye kadar*” *Al emdiçe kegen cok.* “ (*O henüz (hâlâ) gelmedi.*

añgıça < *a+ñ(?)*+*gı+ça* “ *o ana kadar, o esnada, o sırada*” *Al añgıça bolbay,..*” (*O, o sırada olmayıp,...*)(*KATG, 241*) (*Doyuran; 2009*)

Özbekcede:

Coşkun, Özbek Türkçesinde sınırlama fonksiyonunda **kadar** edatının çok işlek olmadığını, bu işlevi çoğunlukla +gaça ekinin üstlendiğini söylemenin mümkün olacağını ifade etmiştir. Mekanda ve zamanda sınırlama işlevli bu örneklerden birkaçı şöyle:

Undan keyin äyvangäçä yetib qalgän Miryaqubniñ.. “Ondan sonra eyvana kadar giden Miryakub'un ..(ÇKK 256-140), Biletlä Moskövägäçä. “Biletler Moskovaya kadar” (ÇKK 261-101), ezangäçä yatgän cayida u yaq-buyaqağa ağanab oy oylardı. “Ezana kadar yattığı yerden o yana bu yana dönüp düşünürdü.” (ÇKK-372-389), Köñül şu çaqaçaq tirik mi edi ?” Gönül bu zamana kadar diri miydi?”

Uygurcada:

Coşkun, Uygurcada bu ekin +**giçe**, +**giçe**, +**kiçe**, +**kiçe** şeklinde kullanıldığını ve bu ekin de Özbek Türkçesindeki gibi yönelme hâli ile eşitlik ekinin birleşmesinden meydana geldiğini belirtmiştir. Özbekçede olduğu gibi Uygurcada da ekin mekanda sınırlama ve zamanda sınırlama işlevlerinde kullanıldığı görülmektedir. Birkaç örnek: *unuñ yüzi kulikiçiçe kizirip ketti.*” *Onun yüzi kulağına kadar kızarmıştı.* “(MUTG 87-10), *Men bu ketim Hotengiçe barimen.* “*Ben bu defa Hoten'e kadar gireceğim.*” (MUTG 87-10), *İngilizce dil kursimiz iyongiçe devam kilidu.* “ *İngilizce dil kursumuz Hazirana kadar devam edecek.*” MUTG 87-10) Coşkun; 2000,429-438)

2.2.1.3.Çokluk kişi eki

Çokluk kişi eki HA'da bütün kiplerde- Ik/ -Uk'tur. Az'de de durum aynıdır.

almışık HA; almışığ Az; görürük HA, Az; gelicik HA, geleceyik Az. (ATS);alok HA, alırıg Az. (ATS), gelek HA, gelek Az. (ATS) (Öztürk, 2009) (Buran, 2010)

2.2.4.2. Ek Fiilin Geniş Zaman Çokluk 1. Şahıs Çekimi:

Azerbaycan Türkçesinde ve Hatay Ağzında ek fiilin geniş zaman çokluk 1. şahıs çekiminde şahıs ekinde olduğu gibi Türkiye Türkçesi ölçünlü dilden farklı olarak –Ik/Uk şeklindedir:

Azeri Türkçesi:

Gül kimi yeniden açılan *bizik* [Vahabzade 1979, s. 122].

Bizik bu dünyada seninle Gerik [Hazri 1976, s. 167].

Biz ki bir *yerdeyik* gözle kağ kimi [Hazri 1976, s. 129].

Biz ki birbirinden / Ayrı *deyilik* [Hazri 1976, s. 34]. (Gökçür, 2012)

Hatay Ağzı :

Biz de adamık.

O günlerde asgerik.

Biz afşarık, ciğerim. (Öztürk, 2009)

2.2.2. Kelime Türleri

2.2.2.1 Zamirler:

Kişi zamirleri:

HA'da özellikle Antakya bölgesinde *ben, sen* zamirlerinin yönelme hâli almış şeklinde kökte değişiklik olmamaktadır. *beñe/ bene/ beğe; señe/ sene/seğe* (Öztürk, 2009) Bu durum Azeri Türkçesinde görülen bir özelliktir. *mene, sene* (Burhan, 2010)

Soru zamirleri:

neçe ve *neçeye* HA'da kullanılan bu soru zamiri Az. (ATS), Trkm, Özb.'de de soru zamiri olarak görülmektedir (Buran, 2010)

2.2.2.2. Sıfatlar:

Üleştirme Sıfatları:

Hatay ağzında *birin birin* (Yayladağı), *birim birim*(Antakya-Karlısu) şeklindeki kullanımın benzeri Türkmen Türkçesinde de görülmektedir: *birin birin* (Buran, 2010)

Soru sıfatları:

.kangı > hankı > HA hangı , Az. (ATS)'de hangı, hankı

2.2.2.3.Zarflar:

tez, bildir, bayaktan, yeyin zarfları HA, Az. (ATS), Trkm'de ortak olarak görülen zarflardır.

Uyg *tez, bultur*;; KAz., Kırg *bıltır*. *bıltır* ,yokarı, yırag HA, Az. (ATS)

Başk., Ttr., jirak KAz. ,Uyg. (TLS)

2.2.2.4.Edatlar: Hatay ağzında 'gibi' *edatı kimin ve gimi şeklinde kullanılmaktadır*. Aynı edat Az. (ATS)'de *kimi*; Türkmen Türkçesinde *kimin*; *Hor. kimin* şekilleri görülmektedir(*Bozkurt; 1999, 429*).

İçin edatının eskicil şekli olan *uçun/üçün* şekilleri Hatay Ağzında sıklıkla kullanılmaktadır. Az. (ATS)'de, Özbek Türkçesinde, Uygur Türkçesinde de *üçün* şekli kullanılmaktadır.

deyin edatı ölçünlü dildeki *diye* edatı işleviyle Hatay Ağzında sıklıkla kullanılan bir edattır. (Öztürk;2009)Az. (ATS) (ATS; 1994) ve Trkm.'de.(Buran, 2010) de edatın bu şekli kullanılmaktadır

2.2.2.5.Ünlemler: Az. (ATS)'de kullanılan *bes* ünlemi Hatay Ağzında da sıklıkla kullanılan ünlemlerdendir.

Bes sen mi geliksiñ (Öztürk,2009)

2.3.Söz varlığı

2.3.1.Yalancı eş değerlik gösterenler:

Yalancı eş değer kavramının daha iyi anlaşılması için öncelikle dil öğreniminde önemli bir yere sahip olan eş değer kavramının neyi ifade ettiğini ortaya koyalım: "Kelime eş değeriği, iki ayrı lehçede bulunan kelimelerin birbirlerine "kavram alanı" bakımından denk olma durumudur" (Uğurlu 2004, 19).

Her iki lehçede görünüşte aynı, anlamca farklı olan kelimelere ise yalancı eş değerli kelimeler denir. Yalancı eş değerlilik kavramının literatürde sahte karşılıklar, sözde denkteşler, tam yalancı eş değer kelimeler, sahte tanış, biçimdeş sözcükler, biçimsel eşteş sözcükler, yalancı eşteş, yanıltıcı eşteş, yalancı eşdeğerlik, yanlış arkadaş ve aldatıcı kelimeler gibi başka terimlerle de karşılandığı görülmektedir.

Yalancı eş değerlik, ortak söz varlığı ve yapı ortaklıkları bulunan lehçelerde yalnızca kelimelerde değil; eklerde, seslerde ve kelime gruplarında da görülmektedir. (Alkan, 2012, 672)

Resulov yalancı eş değerliği üçe ayırmaktadır:

- 1.Yazılışları ve söylenişleri aynı, köken ve anlamları ayrı olan eş sesli kelimeler (Türkçe subay: Askerlikte bir rütbe; Az. (ATS) subay ; bekâr)
- 2.Yazılışları, söylenişleri yanında kökenleri de aynı olan ancak anlamları değişik olan kelimelerdir. (Türkçe hala: babanın kız kardeşi; Az. (ATS) hala: annenin kız kardeşi)
3. Yazılışları, söylenişleri yanında kökenleri de aynı olan ancak anlamlarından biri veya birkaçı farklı olan kelimelerdir (Resulov 1995, 917-918).

Hatay Ağzı ile ÇTL arasında tespit edebildiğimiz yalancı eş değerli kelimeler Şunlardır:

acar: Kazakçada ‘görünüş; *acarla-* süslemek’ anlamında; Kırıkhan’da ise *acar:* yeni, yıpranmamış anlamındadır

eyleşmek:Hatay Ağzında “oyalanmak” anlamında iken ATS’de kelimeye “oturmak” anlamı verilmiş.

HA’dan örnek cümle: *-Ana ben dayımgile gidom.*

- Çok eyleşme çapık gel, baban gelici.

bay: ÇTL’de genel olarak ‘zengin’ anlamında olan kelime Hatay Ağzında *bay olmak* ‘çok mutlu olmak’ anlamında kullanılmaktadır, bir olay karşısında çok sevinmek. Bu kelimedede yalancı eş değerlik söz konusudur.

cur olmag, curlaşmag : Az. (ATS)’de ‘ arkadaş olmak, dost olmak’(ATS) anlamında kullanılan bu kelimenin benzeri olarak Hatay Ağzında kullanılan *cor yapmak* tabiri ‘çok samimi olarak sohbet etmek, çene çalmak anlamındadır. Zannımızca bu kelimedede de yalancı eş değerlilik söz konusudur.

ahşamlıg : Az’de ‘akşam yapılacak iş’ anlamında kullanılan bu kelime Hatay Ağzında *ahşamlıg* ‘akşam yemeği’ *ahşamlık yapmayığım böğün* (Öztürk 2009)

kömeç:HA’da doğada doğal olarak yetişen yenilebilen otların genel adı iken Az’ de büyümeyerek toprağın üzerinde yayılan bir tür bitkiye verilen ad olarak geçmekte(ATs).

keşik: Az.’de “Koruma, nöbet.” Anlamındaki kelime Antakya Bakras köyünde *keşik etmek:* Nöbetleşe bir işi yapmak anlamında derlenmiştir.

kömbe: Bu kelimedede de yalancı eş değerlik görülmektedir. HA’da *kömbe* iki anlamda kullanılmaktadır; Antakya, Altınözü, Reyhanlı, Kırıkhan, Yayladağı, Samandağı’nda Ramazan bayramında yapılan baharatlı, şekerli bir tür çörektir. İskenderun, Erzin, Dört Yol ve köylerinde ise iki sac arasında yapılan genellikle kıymalı bir tür böreğe verilen addır. Az.’de ise aynı kelimenin tandırda pişirilen bir tür iri, yuvarlak, kalın ekmeği; tandır külünün üzerine düşerek o küldede pişen ekmeği anlamında kullanıldığı görülmektedir (ATS).

külçe: Hatay ve yöresinde çörek otu, susam, rezene ve zeytinyağı ile yapılan bir tür mayalı çörek anlamında iken, Az. (ATS) Türkçesinde ise bir tür ekmek anlamındadır (ATS).

keşir: *Antakya'da* şalgam yapımında kullanılan mor havuca keşir/ keşir denmektedir. Aynı kelimenin 'havuç' anlamında Başkurt Türkçesinde ve Tatar Türkçesinde *kişir; Türkmen Türkçesinde keşir* şekilleri görülmektedir (KTLS)

tam- :Kazakçada “ter, gözyaşı ve suyun damlaması” anlamındaki fiil kökü HA'da dam- / tam- olarak yalancı eş değerlilik örneği göstermektedir: olacak bir şeyin insanın içine önceden doğması sezmek anlamında kullanılmaktadır. *gölbime damıKdı ciğerim.*

Anlamca tam eş değerlik gösteren kelimeler (bazı ses değişiklikleri olabilen):

acışmak:

acışmak: acışmek (HA, Az. (ATS)): Çok acımak, acıdığı için canı yanmak.

açığ-aşkar Az. (ATS) :açık eşkere HA

bıldır : Geçen yıl

Hatay Ağzında *bıldır* olarak kullanılan kelime hemen bütün lehçelerde bazı ses değişimleri ile görülmektedir: biltır- Kırgızca, bildir-Az., biltır-Bşk, biltır- Kaz., bultur- Özb., biltır Ttr ildir- Trk, bultur – Uygur T.

ağ: ak

ağ: ağ (beyaz), ağbeniz : ağbeñiz , ağgünlü: ağgünlü(bahtiyar, mesut) HA- Az. (ATS)

aşşam: akşam

aşşamçağı: aşşamçağı : Akşam vakti.HA- Az. (ATS)

aşşamlamag/ aşşamlamak: Akşam yemeğini birlikte yemek.HA- Az. (ATS)

arıtmak: Temizlemek.

arıtmağ -Az. (ATS): arıtmak –HA

arvat : Kadın, evli kadın./ arvat almak:evlenmek

arvad Az. (ATS) / arvat –HA; arvad almak Az. (ATS) / arvat almak (Evlenmek)HA.

ayaranaşı

ayaranaşı :Kelimeye ATS'de yoğurtla yapılan bir tür yemek anlamı verilmiş, HA'da da yoğurtla yapılan bir tür yemektir, ancak aynı yemek olup olmadığı belli değildir.

bayak: Demin, az evvel..

bayag Az. (ATS), bayak HA,, Kırg., Kaz. Özb.(TLS)

borani

borani : HA'da kabak veya ıspanakla ve tuzlu yoğurtla yapılan bir yemek türüne verilen addır. ATS'de boranı: 1. Bir kabak çeşidi, balkabağı. 2. Bu kabak türünden pişirilen yemek, anlamı verilmiş.

bes

bes : Yalnız, sadece.HA, Az. (ATS) T. Özb.(TLS)

belemek

belemek: Bir şeyi sarıp sarmalamak.HA, Az. (ATS)

biçin: Ekin biçme / biçinci: Ekin biçme işini yapan kişi.

HA ve Az. (ATS)'de aynı anlamda kullanılan bu kelimelerden *biçinci* Az. (ATS)'de *biçinçi* şeklindedir.

hansı

Az'de ve HA'da *hangisi* anlamında kullanılan bir kelimedir.

bir evli

Bir ailenin ferdi imiş gibi yakın ve dost olanlar anlamında HA ve Az'de kullanılan bir tabir.

boynuyoğun: boynukalın Az. (ATS) -HA

böhtan atmak:böhtan atmak(iftira etmek) Az. (ATS) – HA

böyreğ

TT böbrek > HA böyreğ, Az. (ATS) böyreğ(böbrek), Kaz. büyreğ, Krg. Böyrök, Özb. büyreğ (TSL)

cızığ

cızığ: Azeri Türkçesinde ve Hatay Ağzında 'çizgi' anlamında kullanılan bir kelimedir.

canıperk

canıperk:Dayanıklı anlamında Hatay Ağzında kullanılan bu kelime Az'de canıberk aynı anlamda kullanılmaktadır.

kefçi

Kefçi: Eğlenceye düşkün anlamıyla hem HA'da hem Az. (ATS)'de kullanılmaktadır.

İki canlı

ikicanlı:hamile (HA- Az. (ATS))

ilkin

İlkin: ilk olarak

yüklü

Kelime HA, Az. (ATS) ve Bşk.'de 'hamile ' anlamındadır. Yalnız Bşk.'te iki ünlü de genişir:*yöklö*

kişi

Kişi: Evli kadının kocası. HA-Az.

kürsü

Kürsü: sandalye HA, Özb.ve Az. (ATS)

çeneleşmek

çeneleşmek/çengeleşmek .Az. (ATS); çeneleşmek -HA :kavga etmek.

çepel

çepel:Utanmaz, hayasız; kavgacı.- HA, Az. (ATS)

dayag

dayag:dayag:destek. -HA- Az. (ATS)

dikelmek Ayağa kalkmak.- HA, Az. (ATS)

dizin dizin: :Dizleri üzerinde sürünmek .- HA, Az. (ATS)

.döşlük (önlük) HA-Az. (ATS)

endirmek: indirmek HA (2009), Kaz. (Buran, 2010)

eniş;: iniş. HA- Az.

enmek: inmek HA, Kaz. (ATS) (Karaörs;2005)

nece: Ne kadar, ne için HA- Az. (ATS) - **neçün- neçün**(Özb-Uyg)

ölet: öldürücü hastalık salgını. HA- Az.

sağalmak: Hastalıktan kurtulup iyileşmek. HA-AT; Özbekçede yine aynı kökten *sağaymak* kelimesi de benzer bir kelime olarak görülüyor.

balkmak: şimşek çakması ve yıldırım düşmesi sırasında ışık parlaması. Başkirt Türkçesinde balkıv, Tatar Türkçesinde (balku) şeklinde “ parlamak” anlamında benzer kelimelere rastlanmaktadır.

sığallamak: Ellerini bir şeyin üzerinde hafifçe dolaştırarak eğriliğini düzeltmek, okşamak.HA-Az. (ATS)

sınık/ sınıkçı: sınıkçı Az. (ATS), sınık Özb., ,sınğan Krg,, Ttr,, hıngan Başkurt, sınıuk Uyg. , Şor T:Kırılmak, parçalanmak.

sinirmek: AT’de Aşırı pişirmeden dolayı yiyeceğin yumuşaması anlamında oln bu kelime Hatay ağzında sindirilmek anlamında kullanılmaktadır. Bu kelimede yalancı eş değerlilik vardır.Kazakçada da HA (ÖZTÜRK, 2009)‘daki gibi sindirmek anlamındadır.

siyimek: AT’de işemek anlamında olan bu kelime HA’da si-/ siy- sıvının oluk gibi bir yerden akması, siyek/ siğek / siig kelimeleri de çatdaki yağmur sularının akması için yapılan oluk.

sohulcan: Solucan HA, AT

tike: Yenen şeyin bir parçası. **bir tike** : biraz HA-AT

yeyin: hızlı, acele, süratli HA-AT

takta: Şorca'da sandalye, iskemle anlamındaki bu kelime Antakya ve civarında da "iskemle" anlamında kullanılmaktadır.

Anlam benzerliği gösterenler:

aş: aş (Hatay ağzında bu kelime daha çok pilav anlamında kullanılır, Azeri Türkçesi Sözlüğünde kelimenin 2. Anlamı *pilav* olarak verilmiş.)Kırgız Türkçesinde de kelime pilav anlamında kullanılmaktadır.

suvat bu kelime AT ırmak, kanal vs.den su alınan hayvanların sulandığı sığ yer anlamında iken HA'da sığ suların olduğu yere verilen ad olup hatta göl yanındaki bir köyün adı *Suvatlı*'dır.

don. kıyafet,elbise Az, HA

gezmek: Bu kelime Hatay'ın Üzümdalı köyünde"aramak " anlamında kullanılmaktadır(*aşşamaçan dölün ayağına ayakgabi gezdik.*) ATS' de kelimenin 6. Anlamı olarak " bir şeyi aramak, her tarafa bakmak// aramak" olarak verilmiş (ATS , 1994)

geçinmek: Bu kelime Hatay- Yayladağı ve Dört Yol'un köylerinde "ölmek" anlamıyla derlenmiştir (Öztürk,1996). ATS'de *keçinmek, keçinme* şekline "ölmek, ruhunu teslim etmek" anlamı verilmiştir (ATS, 1994)

deniz:Bu kelime Hatay Ağzında ölçünlü dildeki anlamı dışında *göl* anlamında da kullanılmaktadır: ATS'de de bu anlam verilmiştir.

Dingil dingil: dingil dingil ATS'de fıkır fıkır anlamı verilen bu ikileme HA'da dingil dingil oynatmak şeklinde bir deyimde görülmektedir. Deyimin manası perişan etmektir.

uyu- : Mayalamak HA- Kaz. (ATS)

Sonuç

Türk dili uzun tarihî gelişim dönemleri içinde çeşitli kollara ayrılmış, dildeki değişme ve gelişmeler, toplumların yaşamlarını etkileyen kültürlerin farklı olması özellikle Çin ve Sovyet hakimiyetinde kalan Türklerin baskı altında olmaları sebebiyle lehçeler arasındaki farklar giderek çoğalmıştır. Birbirleri ile kültürel ilişki kuramadıkları için ihtiyaç duydukları kavramları karşılama biçimleri farklı olmuş, bir lehçede gayet canlı ve üretken olan bir kök diğer lehçede unutulmuş, Hatta fiil çekimlerinde, isim çekimlerinde, fiilimsi eklerinde bile dikkati çeken değişiklikler ortaya çıkmıştır. Ama bütün bu farklılaşmalar lehçelerin aynı dilin parçaları olduklarını unutturacak kadar fazla değildir; yapılan bir çok araştırma hâlâ lehçeler arasında, lehçeler ve ağızlar arasında bir çok benzerliklerin olduğunu göstermektedir. Yaptığımız bu çalışmada Hatay Ağzı ile Çağdaş Türk Lehçeleri arasında özellikle ünlü genişlemesi, ünlü yuvarlaklaşması, göçüşme, ikizleşme, gibi ses olaylarında ; İşIn -/ UşUn ve AçA gibi bazı eklerde benzerlikler tespit edilmiştir. Fakat asıl dikkati çeken nokta söz varlığı açısından benzerliklerdir. Özellikle Hatay Ağzı ile Türkmence ve Azeri Türkçesi arasında bilhassa da Azeri Türkçesinde tam eş değerlik ve yalancı eş değerlik gösteren kelimelerin sayısının oldukça çok olduğu dikkatimizi çekmiştir. Bu konuda yapılacak daha geniş kapsamlı araştırmalarda Anadolu ağızları ile lehçeler arasındaki ortak noktaların Türkçenin bilinmeyen özelliklerini aydınlatacağına inanmaktayız.

Kısaltmalar:

ET: Eski Türkçe

TT: Türkiye

Az. (ATS): Azeri Türkçesi

Özb.: Özbekçe

Uyg.: Uygurca

Trkm.: Türkmence

Krg.: Kırgızca

KAz. (ATS): Kazakça

Bşk.: Başkırtça

Ttr.: Tatarca

Hor.: Horasan Türkçesi

ATS: Altaylı, Seyfettin (1994). *Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü*, İstanbul,

TLS: Türk Lehçeleri sözlüğü (<http://www.tdk.gov.tr>)

Transkripsiyon işaretleri

ŋ : Nazal n.

ɣ: a- ile e arasında bir ünlü, açık e.

é: Kapalı e

Kaynakça:

ALKAYA, Ercan (2012), Sibiryaya Tatar Türkçesiyle Türkiye Türkçesi Ağızlarındaki Benzerlikler Üzerine Bir Değerlendirme Ss, 275-295 *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 7/4, Fall,

ALKAN, Hanife (2012), Lehçeler Arası Aktarmalarda Yalancı Eş Değerler Sorunu (Türkiye Türkçesi-Özbek Türkçesi-Yeni Uygur Türkçesi Fiil Örneği), Ankara, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7/4, Fall 2012, p. 671-688, tanbul, MEB Yayınları.

Altaylı, Seyfettin (1994). *Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü*, İstanbul.

COŞKUN, Volkan (2000) *Tarihî Türk Lehçeleri ve Özbek Türkçesinde Zaman ve Mekânda Sınırlama Görevi Üstlenen Yapılar 1997*, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, Ankara, TDK Yayınları.

DOYURAN, Levent (2009); Kırgız Türkçesinde Zaman Zarflarının Etimolojik İncelemesi, Ç.Ü. Türkoloji Araştırmaları Merkezi.

ERCİLASUN, A.B. (1991), *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.

GÖKÇÜR, Engin (2012), Azerbaycan Türkçesi ile Doğu Anadolu Ağızlarındaki Ortaklıklar Üzerine, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*

Volume 7/4, Fall, 2012

GÜLENSOY, Tuncer (2007) *Köken Bilgisi Sözlüğü*, Ankara, TDK yayınları.

GÜNŞEN, Ahmet (2006) Göster- ve Görset-/ ázrset- Fiillerinin Yapısı Üzerine, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Sayı: 20 Yıl : 2006/1 (35-49 s.)

ÖZTÜRK, Jale (2009), *Hatay Ağzı*, Adana, Karahan Kitabevi.

BURAN, Ahmet ve diğerleri (2010) *Çağdaş Türk Lehçeleri*, Ankara, Akçağ Yayınları.

BOZKURT, Fuat (1999). *Türklerin Dili*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.

KARAÖRS, Metin (2005), *Türk Lehçelerinde Karşılaştırmalı Şekil ve Cümle Bilgisi*, Ankara, Akçağ Yayınları
RESULOV A. (1995). “Akraba Diller ve “Yalancı Eş Değerler” Sorunu”, *Türk Dili*, S:524 (Ağustos 1995), 916-924.
YUDAHİN,K.K. (1994) *Kırgız Türkçesi Sözlüğü* (Çev. Abdullah Taymas), Ankara, TDK Yayınları.
TANNAGAŞEVA, N.N.K ve Ş.H. Akalın (1995)) , *Şor Türkçesi Sözlüğü*, Adana, Türkoloji Araştırmaları.